

Lekcja 2

Samogłoski – szewa – zaimki osobowe – zdania bez orzeczenia – dagesz lenne i forte – spółgłoski gardłowe – sylaby

1. Znaki samogłoskowe

Pierwotnie teksty hebrajskie były zapisywane tylko spółgłoskami, które przy odczytywaniu poddawano wokalizacji. Masoreci, idąc za własną tradycją wymowy, dodali ok. 500 r. po Chr. do tekstu hebrajskiego znaki samogłoskowe.

- Znaki samogłoskowe występują pod, nad i po spółgłoskach; są odczytywane zawsze po spółgłosce.
- Niektóre samogłoski długie są zapisywane za pomocą znaku samogłoskowego połączonego ze spółgłoską ה, ו lub י. Te spółgłoski były używane do zapisu samogłosek końcowych już w okresie przedwygnaniowym:

ו w = ū	na przykład: מַלְלָה <i>māləḵū</i>	królowali
י y = î	na przykład: מַלְכִי <i>malkî</i>	mój król
ה h = każda inna samogłoska	na przykład: מַלְכָּה <i>malkāh</i>	królowa

W okresie powygnaniowym ו oraz י były używane również do oznaczenia samogłosek w środku wyrazu:

ו w = ū lub ô
י y = ê, ê lub î

Wymienione trzy litery, jeśli wskazują na obecność samogłosek, są nazywane *mater lectionis* (dosł. matka lektury). W tym przypadku nie są one spółgłoskami.

- Niekiedy י [y] oraz ו [w] są pomijane tam, gdzie powinny być obecne w zapisie samogłosek. Taka krótsza pisownia jest nazywana defektywną, a dłuższa – pełną.

scriptio plena	scriptio defectiva	
יְקוּם <i>yāqūm</i>	יָקוּם <i>yāqūm</i>	on powstał
יְרִים <i>yārîm</i>	יָרִים <i>yārîm</i>	on podniesie
יְגֹדֵל <i>gāḏōl</i>	יָגֹדֵל <i>gāḏōl</i>	duży

- Samogłoski dzielimy na długie i krótkie, co niekonieczne znajdzie odzwierciedlenie w praktyce naszej wymowy:

a) długie: î ê ô ū oraz niekiedy ā, niepodlegające zmianie (redukcji);

b) długie ē ā ō, podlegające zmianie (redukcji);

c) krótkie i e a o u;

d) zredukowane ə ă ě ǒ.

Samogłoski zredukowane są przedstawiane jako złożenie znaku ə i odpowiadającej im niezredukowanej samogłoski. Zredukowane samogłoski są nazywane kolejno:

ə	šəwā
ă	ḥāṭēp paṭaḥ
ě	ḥāṭēp səḡōl
ǒ	ḥāṭēp qāmeṣ

nazwa znaku	pisownia zwykła	z mater ^י y	z mater ^ו w	z mater ^ה h (wyłącznie na końcu wyrazu)
<i>pátaḥ</i>	בַּ ba	— —	— —	— —
<i>qámeš</i>	בָּ bā lub: bo	בִּי bā (rzadkie)	— —	בֵּה bāh
<i>hîreq</i>	בִּי bi (lub: bī)	בִּי bī	— —	— —
<i>šērê</i>	בֵּי bē	בֵּי bē	— —	בֵּה bēh
<i>səḡōl</i>	בֵּי be	בֵּי bē	— —	בֵּה beh
<i>ḥōlem</i>	בֹּ bō	— —	בֹּ bō	בֹּה bōh (rzadkie)
<i>qibbûš</i>	בּוּ bu	— —	בּוּ bū	— —

Samogłoski zredukowane:

בְּ bə בֶּ֫ hă בֶּ֫ hě בֶּ֫ hō

2. Szewa

W systemie stworzonym przez masoretów każda spółgłoska musiała mieć swoją samogłoskę, za wyjątkiem spółgłoski kończącej wyraz. Kiedy sylaba kończyła się spółgłoską albo zaczynała się od dwóch następujących po sobie spółgłosek, dalej konieczny był znak samogłoskowy. By zaradzić tej potrzebie, masoreci wprowadzili znak szewa, który znaczy „nicłość, pustka” (שׁוֹןִי).

Znak ten nie stanowi właściwej samogłoski, jednakże w niektórych miejscach jest wokalizowany i transliterowany jako ə:

בְּרִית bərit

W innych miejscach pozostaje nieme, czyli nie oznacza żadnej głoski, lecz wskazuje na koniec sylaby:

מִדְּבַר mid-bar

Zasady czytania szewa:

- zawsze na początku danego słowa (pod pierwszą spółgłoską)
- na początku sylaby

Uwaga: kiedy dwa znaki szewa pojawiają się pod dwoma kolejnymi spółgłoskami (z wyjątkiem końca wyrazu), pierwszy oznacza brak głoski, drugi – samogłoskę ə.

- po długiej samogłosce (û/ū, ô/ō, î/ī, ê/ē, ê, ā)

סוּ סְ כֶּם sū-sə-kem ich konie

3. Zaimki osobowe

אֲנִי	'ānî	ja	אֲנַחְנוּ	'ānāḥnû	my
אַנְכִי	'ānōkî	ja			
אַתָּה	'āttāh	ty (r.m.)	אַתֶּם	'ātem	wy (r.m.)
אַתְּ	'ātt	ty (r.ż.)	אַתֶּנָּה / אַתָּן	'āten, 'āttēnnāh	wy (r.ż.)
הוּא	hû'	on	הֵמָּה / הֵם	hēm, hēmmāh	oni
הִיא	hî'	ona	הֵנָּה	hēnnāh	one

4. Zdania bezczasownikowe

Niezależne formy zaimka osobowego pojawiają się zazwyczaj jako podmioty zdań, najczęściej w zdaniach bezczasownikowych. W takich sytuacjach w zdaniu hebrajskim brakuje czasownika „być”, który musi zostać uzupełniony w trakcie tłumaczenia.

אֲנִי טוֹב 'ānî ṭōb Jestem dobry.
לֹא אֱלֹהִים הֵמָּה lō' 'ēlōhîm hēmmāh Oni nie są bogami.

5. Dagesz

- Dagesz lene

W lekcji 1 zostało wspomnianych sześć głosek (ב ג ד כ פ ת), w zapisie których może pojawić się kropka. Mnemotechnicznie są one nazywane spółgłoskami *begadkepat*.

Jeśli pojawia się w nich kropka, mają one wówczas wymowę zwarto-wybuchową (tzn. powietrze przepływające przez usta jest zatrzymywane, np. [b], [k], [p]), litera zaś bez kropki oznacza wymowę szczelinową (tzn. powietrze przepływa cały czas przez usta, np. [v], [ch], [f]). Kropka syngalizująca wymowę zwarto-szczelinową nazywana jest dagesz lene. Pojawia się on w tych spółgłoskach, kiedy są one:

- na początku wyrazu

דָּבַר dā-bār

- na początku sylaby następującej po sylabie zamkniętej

מִדְּבַר mid-bar

- Dagesz forte

Ta sama kropka może stanowić rodzaj jeszcze innego dagesz nazywanego dagesz forte. Dagesz forte może wystąpić we wszystkich spółgłoskach (za wyjątkiem spółgłosek gardłowych [א ה ח ע] oraz ך). Dagesz forte oznacza konieczność podwojenia spółgłoski.

בִּיק-קֵשׁ = בִּיקֵשׁ biq-qēš

Również litery *begadkepat* mogą mieć dagesz forte. Wówczas ich wymowa jest zwarto-szczelinowa (jak przy dagesz lene).

הַב-בֵּן = הֵבֵן hab-bēn

- Zasady czytania dagesz

- dagesz w spółgłoskach, które nie są *begadkepat*, zawsze będzie dagesz forte (podwaja głoskę),
- dagesz w literach *begadkepat* poprzedzonych samogłoską jest dagesz forte,
- dagesz w literach *begadkepat* niepoprzedzonych samogłoską jest dagesz leny.

Dagesz forte ma wpływ na strukturę sylabiczną wyrazu; szewa pod spółgłoską z dagesz forte jest zawsze samogłoską.

דִּבְ-בָּ-רֵךְ dzielone na sylaby: דִּבְ-בָּ-רֵךְ [dib-bə-rû]

6. Spółgłoski gardłowe

Do tych samogłosek zaliczają cztery głoski: א ה ח ע. Pewne cechy mają wspólne:

- Spółgłoski gardłowe (oraz ר) nie mogą być wydłużane, a tym samym nie przyjmują dageszu forte (nie są podwajane).
- Spółgłoski gardłowe preferują w koniugacji samogłoski klasy a.

יַעֲמֹד *ya'āmōd*

- Spółgłoski gardłowe ה, ח i ע na końcu wyrazu, kiedy następują po długiej samogłosce, przyjmują samogłoskę a. Jest ona zapisywana pod tą ostatnią spółgłoską gardłową, ale jej wymowa poprzedza tę spółgłoskę. Ta samogłoska a nazywana jest *patāḥ furtivum*.

רוּחַ *rūḥ*

שָׁמֹעַ *šāmō^{ac}*

- Spółgłoski gardłowe przyjmują zasadniczo szewa złożone zamiast szewa prostego.

אֲשֶׁר *ʾāšer* (zamiast אָשֶׁר)

7. Sylaby otwarte i zamknięte

- Sylaba zaczyna się pojedynczą spółgłoską, której musi towarzyszyć przynajmniej jedna samogłoska. Sylaby dzielą się na sylaby otwarte i zamknięte: otwarta sylaba kończy się samogłoską, natomiast zamknięta – spółgłoską.

Rzeczownik דִּבְרַךְ ma dwie sylaby *dā-bār*:

otwartą: -דְּ i zamkniętą: בְּ-

- Spółgłoski א, ה, ו i י nie zamykają sylaby. Jednakże ה na końcu wyrazu zamyka sylabę. Kropka nazywana *mappîq* wskazuje, że ה jest spółgłoską, która powinna być wymawiana.

אֶרֶץ *ʾarṣāḥ* (rzeczownik „ziemia” z sufiksem 3 sg f – „jej ziemia”)

porównaj z

אֶרֶץ *ʾarṣāḥ* (rzeczownik „ziemia” z końcówką wskazującą kierunek „do ziemi”)

- Otwarta sylaba kończy się zwykle długą samogłoską (jak -דְּ w דִּבְרַךְ). Jednakże będąc sylabą akcentowaną, może przyjąć samogłoskę krótką (jak -ךְ w מִלְךְ).
- Zamknięta sylaba ma zwykle krótką samogłoskę (jak דְּ- w מִלְךְ). Jednakże kiedy jest sylabą akcentowaną, może mieć długą samogłoskę (jak בְּ- w דִּבְרַךְ).

Uwaga! Konieczne rozróżnienie między ֶ = *ā* (*qāmeš*) a ֵ = *o* (*qāmeš ḥātûp*): ֶ = *o* występuje w sylabach zamkniętych nieakcentowanych (np. חֹכְמָה [ḥokmā^h], שֹׁמְרָה [šomrā^h]), natomiast ֶ = *ā* wszędzie indziej.

- Sylaba może być akcentowana lub nie; w większości słów akcent pada na ostatnią sylabę. Wyrazy, które nie są akcentowane na ostatniej sylabie, będą miały zaznaczoną sylabę akcentowaną umieszczonym nad nią znakiem ָ (np. מְלֶכֶךְ).

8. Słownik

אָב	m ojciec; pl אָבֹת	יוֹם	m dzień; pl יָמִים
אֲדֹנָי	Pan	יִשְׂרָאֵל	Izrael
אִישׁ	m mężczyzna, mąż; pl אַנְשִׁים	כֹּהֵן	m kapłan
אֶל	do, w kierunku [przyimek]	לֹא	nie [partykuła przecząca]
אֱלֹהִים	Bóg, bogowie	מֶלֶךְ	m król
אֶרֶץ	f ziemia, kraj, kraina	מַלְכָּה	f królowa
אִשָּׁה	f kobieta, żona; pl נָשִׁים	מֹשֶׁה	Mojżesz
בֵּן	m syn; pl בָּנִים	עִיר	f miasto
דְּבָר	m słowo, rzecz, sprawa	עַם	m lud
דָּוִד	Dawid		

Ćwiczenia

1. Napisz każdą z samogłosek hebrajskich z następującymi spółgłoskami: א ב ד ל מ. Wypowiedz głośno każdą z kombinacji samogłoski ze spółgłoską. Podaj nazwę hebrajską każdej z czytanych samogłosek.

Np. אָ אַ אִ אֵ אֹ אֲ אָ אִ אֵ אֹ אֲ

2. Napisz każdą szewa złożoną z każdą ze spółgłosek gardłowych. Wypowiedz głośno zapisywaną kombinację spółgłoski z samogłoską.

Np. אָ אֲ אִ

3. Przećwicz czytanie poniższego zdania, aż będziesz czytał je płynnie. Rozróżnij w czytanim tekście szewa wokalizowane i szewa nieme.

וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:

A gdy ukończył w dniu szóstym swe dzieło, nad którym pracował, odpoczął dnia siódmego po całym swym trudzie, jaki podjął (Rdz 2,2).

4. Przećwicz czytanie poniższego zdania, aż będziesz czytał je płynnie. Rozróżnij w czytanim tekście dagesz lene i dagesz forte.

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

Wtedy Bóg pobłogosławił ów siódmy dzień i uczynił go świętym; w tym bowiem dniu odpoczął po całej swej pracy, którą wykonał, stwarzając (Rdz 2,3).

5. Podziel poniższe wyrazy na sylaby, oddzielając je myślnikiem.

Np. מִשְׁפָּט < מֶשֶׁ - פָּט

_____	הֶמָּה (j)	_____	חֻכְמָה (a)
_____	לַיְלָה (k)	_____	אֱלֹהִים (b)
_____	לִיהוּדָה (l)	_____	פְּלִשְׁתִּים (c)
_____	הָאֲדָמָה (m)	_____	קִדְשָׁנוּ (d)
_____	שְׂמוּאֵל (n)	_____	כַּאֲשֶׁר (e)
_____	אֲבָרָהָם (o)	_____	צְדָקָה (f)
_____	חַיִּים (p)	_____	לִפְנֵי (g)
_____	יְחִדּוֹ (q)	_____	אֶתָּה (h)
_____	רוּחַ (r)	_____	אִשָּׁה (i)